

Egy ismeretlen szentszéki formuláskönyv
a XV. század első harmadából

A magyarországi középkor egyházi bírászkodása köztudottan igen forrászegény. Egyik sajátossága a fennmaradt szövegeknek, hogy levéltárak dokumentumai között szétszórta található meg, másrészt hogy kevés összefüggő forrás áll rendelkezésre egy intézmény, hivatal vagy személy folyamatos működéséhez. Hála Bónis György kutatásainak, amelyeket Erdő Péter, legújabban pedig C. Tóth Norbert kutatásai és forrásfeltárása egészített ki, egyre több és szerteágazóbb ismeretünk van a középkori magyar egyházi bíróságok működéséről.¹ Több mint négy és félezer szövegméret Bónis György adatgyűjtésében kivonatban kiadásra került, így mára a teljes középkori okleveles anyag a világhálón keresztül elérhető mindenki számára, tehát teljes szövegében is tanulmányozhatóvá teszi ezeket, sőt könnyen bővíthetjük is ezek számát. Az új kiadások révén több összefüggő irategyüttest megismerhettünk, például a sasadi tizedper egy meghatározó XV. századi részét.

Az összefüggő források döntő többségét mégsem egyes oklevelek vagy a nálunk szerencsésebb területeken fennmaradt szentszéki protocollumok adják, hanem formuláskönyvek, az általuk megőrzött dokumentumok egyházi bírászkodást érintő szövegei. Ezek közé tartozik az általunk vizsgált kódex is.

Mindazonáltal nem egyedülálló dokumentum kódexünk magyar viszonylatban sem, hiszen az *Archivio Segreto Vaticano* megnyitása után a Vatikáni

¹ Bónis György (1963, 1997), *Die Entwicklung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ungarn vor 1526. Zeitschrift der Savigny-Stiftung der Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung*, 49 (1963) 174–235. Magyarul: *Az egyházi bírászkodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon*, in Bónis 1997:621–658.; Bónis György (1972), *Középkori jogunk elemei. Római jog – Kánonjog – Szokásjog*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó. 43.; Erdő Péter (1994, 2001), *A középkori officinális bírászkodás írott emlékei Lengyelországban és Magyarországon. Magyar Könyvszemle* 110 (1994) 117–129. Újra kiadás: *Uő* (2001), *Egyházjog a középkori Magyarországon*. Budapest, Osiris. 89–125. – a formuláskönyvről: 93–94. C.; Tóth Norbert–Lakatos Bálint–Mikó Gábor (2014), *A pozsonyi prépost és a káptalan vitája (1421–1425). A szentszéki bírászkodás Magyarországon – A pozsonyi prépost és a káptalan szervezete és működése a XV. század elején*. Budapest (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam, 3.), utóbbiban különösen *Az esztergomi szentszéki bíróság működése Vicedomini Máté vikáriussága alatt* című tanulmány, i. m. 23–39.

Magyar Okirattár sorozatában az elsők között dolgozta fel Pór Antal és Fejérpataky László Gentile da Montefiore, ismertebb nevén Gentilis bíboros 1307 és 1311 közötti öt évet átfogó követi tevékenységét, amelyben a bírások dokumentumaihoz fölhasználták a vatikáni gyűjtemények több kéziratát, így egy formulariumot is.² E forrásfeltáró történelmi igyekezet a XIX. század utolsó harmadában sokakat külföldi Hungarica-kutatásra sarkallt. Elég, ha Csontos János vagy Fejérpataky László könyvbúvárlatainak a *Magyar Könyvszemle* hasábjain megjelent kéziratjegyzékeit idézzük. A Nemzeti Múzeum könyvtárának fiatal történésze, Gárdonyi Albert is közéjük tartozott. Ő nem elégedett meg a Csontos János által a krakkói Jagelló Egyetem könyvtárából kigyűjtött és a *Magyar Könyvszemle* folyóiratban 1882-ben közzétett magyar vonatkozású kéziratok jegyzékével.³ Az 1890-es évek végén búvárkodása során Krakkóban rábukkant egy XV. századi kódexre, amelynek egyik része a Római Szentszék által küldött követek hivatali tevékenységére, ezen belül a Magyarországra küldött nuncius öt évre kiterjedő bíraskodására vonatkozó iratmintákat tartalmaz. Sajnos, Gárdonyi Albert nagyszerű felfedezése után a kódex magyarországi sorsa különös módon alakult. Tudós felfedezője a kötet magyar vonatkozású részeiről másolatokat kezdett készíteni, de kezdetben csak bizonyos részeket volt módja átírni. Meglevő másolatait Fraknói Vilmos rendelkezésére bocsátotta, fenntartva a jogot a kézirat ismertetésére, Fraknói pedig a számára elérhető átiratokat és külföldi forráskiadványokat idézve adott kerek képet Fernando de Palacios lugói püspök 1419 és 1424 közötti magyarországi tevékenységéről a hazánk és az apostoli szentszék kapcsolatát tárgyaló monográfiája második kötetében.⁴ Minthogy más adat nem állt rendelkezésre, megállapításait azóta is átvette minden a korszak pápai-magyar kapcsolatait tárgyaló áttekintés és jogtörténeti összefoglalás. Fraknói munkája mellett Gárdonyi Albert a veszprémi egyházmegyét érintő általa lemásolt dokumentumokat Lukcsics Józsefnek is rendelkezésére bocsátotta, aki azokat forrásukra vonatkozó rövid jegyzettel közölte a Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára harmadik kötetében.⁵ Gárdonyi Albert egyiküknek, sőt másnak sem közölte sem a kódex pontos lelőhelyét sem annak jelzetét, de még másolatán sem tüntette föl azt, sőt hagyatékában

² Pór Antal–Fejérpataky László (szerk.) (1885), *Acta legationis cardinalis Gentilis. – Gentilis bíbornok magyarországi követségének okiratai. 1307–1311*. Budapest. (Monumenta Vaticana Hungariae. Series I. Volumen 2.)

³ Csontos János (1882), A krakkói könyvtár magyar vonatkozású kéziratjai. *Magyar Könyvszemle* 7 (1882) 373–398.

⁴ Fraknói Vilmos (1902), *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkel. II. A konstancai zsinattól a mohácsi vészig*. Budapest, Szent István Társulat. 3–7., passim.

⁵ MREV (1902), *Monumenta Romana Episcopatus Vespriemiensis*. Munificentia Caroli L. B. Hornig Episcopi Vespriemiensis edita a Collegio historicorum Hungarorum Romano. III. 1416–1492. Budapest, Franklin Társulat. CXX, 31–43., passim.

nem található semmiféle leírás, akár rövid följegyzés a kódexről, pedig annak feldolgozásához nyilvánvalóan szüksége volt efféle jegyzetekre. Mind Fraknói, mind Lukcsics József – akikkel folytatott levélváltása egyes darabjai ránk maradtak – jelezte, hogy a kéziratot Gárdonyi (akkor még Grün) Albert a Magyar Könyvszemle következő számában *fogja tüzetesen ismertetni*. Különös okból sem e folyóiratban, sem másutt sem ő, sem más nem közölt ismertetést az azóta is csak 'Krakói formuláskönyv' névvel illetett kézitről. Gárdonyi Albert utóbb a Budapest Főváros levéltárának tudós munkatársa lett, számos tanulmánya, valamint az általa összeállított Budapest történetének Árpád-kori oklevélkorpusza máig nélkülözhetetlenek a középkor kutatói és a várostörténészek számára.

Hagyatéka viszonylag épen fennmaradt és szerencsés módon a fővárosi levéltárba került, benne a formuláskönyv részleges másolatával.⁶ A 132 kis A/5-ös méretű cédulán a kézirat 62 magyar vonatkozású dokumentuma teljes szövegű másolatban olvasható, magyar és latin nyelvű fejregesztákkal, valamint több helyütt lábjegyzetekkel, amelyben számos hely- és személy-név feloldása megtalálható, főként *Pray Specimen Hierarchiae* című munkája, Kollányi *Esztergomi kanonokok*, valamint Ortway *Magyarország egyházi földleírása* köteteinek felhasználásával.⁷ Emellett föltüntette a Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára harmadik kötetében kiadott dokumentumok oldalszámait is. A különböző jellegű cédulák, íróeszközök használata, valamint két jegyzetlap, amelyen egyedül szerepel jelzés – nevezetesen egy halottvizsgálati jegyzőkönyv piszkozat lapjait használta 1928. január 17-i keltezéssel és bélyegzővel –, arra utalnak, hogy később is visszatért kiegészíteni másolatait és valamiféle kiadásukban gondolkodott. Torzóban maradt munkája a formuláskönyv első kétharmad részéből merít, csak az utolsó dokumentumot másolta le a kódex végéről. Ez utóbbi az egész anyaghoz képest egyedülként XIII. század elején kelt pápai oklevél, III. Ince pápa privilégiumának másolata.

⁶ Gárdonyi Albert (é. n.), *Másolatok*. Budapest Főváros Levéltára (= BFL). XXXIV. 1. c. Budapest Székesfőváros Levéltárának iratai. Budapest város ostrom előtti iratai. Gárdonyi Albert főlevéltárnok irathagyatéka. 5. doboz. „A krakói formuláskönyv oklevél másolatai.” 1–132. cédula. Kézirat. É. n.

⁷ Pray György (1776–1779), *Specimen Hierarchiae Hungaricae, Complectens Seriem Chronologicam Archiepiscoporum et Episcoporum Hungariae cum rudi Dioecesium delineatione adiectis, si quae sunt peculiare, praerogativis, ut plurimum ex diplomatibus congestum per ... Georgium Pray ... I. De Archiepiscopatu Strigoniensi et eius suffraganeis. II. De Archiepiscopatu Colocensi et eius suffraganeis*. Pozsony–Kassa; Ortway Tivadar (1891), *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve*. A Vatikáni Okirattár–Bizottság rendeleteére szerkesztette Ortway Tivadar. Budapest, I–II., Kollányi Ferencz (1900), *Esztergomi kanonokok 1100–1900*. Írta Kollányi Ferencz. A magy. kath. egyház kilencszázados évfordulója alkalmából kiadja az Esztergomi Főszékesegyházi Káptalan. Esztergom, Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdája.

Gárdonyi Albert hagyatékát és közgyűjteményekben föllehető levelezését átnézve sehol másutt nem található bármiféle utalás kódexünkre, annak őrzőhelyére, jelzetére. Mikor közel egy évtizede keresni kezdtem a másolat eredetijét Krakkóban Palacios neve nem segített, mert személyéhez egyetlen kéziratot sem köt a lengyel középkorkutatás. A Jagelló Könyvtár több mint 33 000 kéziratot őriz, mintegy hatezer középkori kódexet, amelyek közül Wislocky 1877 és 1881 között megjelent kéziratkatalógusa csak az első 4176 kötet rövid leírását adta meg, benne az általunk vizsgált kötetét is.⁸ A középkori kódexek 1980 óta megjelenő tudományos katalógusa 10 kötetével még csak az első mintegy másfél ezer kötetről ad információt.⁹ A kéziratár munkatársai a jelzetek sorrendjében dolgozzák fel a középkori köteteket, így még sokára várható kódexünk tudományos katalogizálása. Az újrafelfedezésben végül a Gárdonyi Albert hagyatékában szereplő incipit segített.

A krakkói *Biblioteka Jagiellonska* 2529. számú kódexe papír kézirat a XV. századból. Mérete 145×215 mm, 288 újabban ceruzával számozott folio terjedelmű, amelyek összesen 24 ívfüzetben helyezkednek el. Oldalain enyhén vízfoltos, a papír sokhelyütt szúette, de a teljes kézirat írásképe tiszta. Felépítését, tartalmát tekintve két önálló kéziratot kötöttek egybe. Az első rész a 3r–144r oldalakon egy alfabetikus jogi szótár, *Vocabularius juris*, teljes szöveg, tisztázat rubrumokkal, láthatóan egy kéz írása, lapszámozás nélkül. E műnek a XV. század utolsó harmadától több nyomtatott kiadása is volt. A 144 lap verso oldalán található a kódex legkésőbbre keltezhető dokumentuma, amely egyben már a második rész, a formuláskönyv kiegészítése is, 'forma juramenti episcoporum' fejléc alatt. Írása az azt követő formularium fő szövegével azonosnak látszik, de kisebb betűkkel írt, az eskü szövege Ágoston győri püspök V. Miklós pápa előtt tett esküjének szövege. Salánki Ágoston győri püspök pápai kinevezése 1446 november 11-én kelt. Valamely okból a dokumentum elkerülte Gárdonyi Albert figyelmét, másolatát a formularium ez után kezdődő részeivel kezdte.

A minket érintő formuláskönyv, a kódex 145–288. lapjain került lejegyzésre és egykorú önálló arab számokkal írt lapszámozással is ellátták. Összesen 145 folio terjedelmű, a gyűjtemény számozatlan tartalomjegyzéke pedig jelenleg a kézirat elejére kötve található, noha annak tartalma a *Vocabularius*-ra nem, csak a *formularium*-ra vonatkozik. Ez az index csonkán maradt ránk,

⁸ Wislocki, Władysław (1877–1881), *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Jagellonicae Cracoviensis. Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków, Akademia Umiejętności, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, I–II.

⁹ CCMMAe (1980–2012), = *Catalogus Codicum Manuscriptorum Medii Aevi Latinorum Qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae Asservantur*. Composuerunt Sophia Włoddek, Georgius Zathay, Marianus Zwiercan. Vol I–X. Wrocław, Polska Akademia Nauk. A tíz kötettel az első 1500. jelzetű középkori kéziratot dolgozták fel.

csak a 144 lapból álló szövegtörzs első 62 lapjáról maradt fenn, a további lapok láthatóan kiszakadtak, elvesztek.

Sajnos, a kézirat egykorú kötése nem őrződött meg, a Jagelló könyvtárban a kéziratok egy meghatározott csoportjával együtt modern XIX. századi papírkötést kapott. Mivel a kötés a gerinc egyik oldalán leszakadt, látható a gerinc belsejében egy XIX. századi német nyomtatvány részlete.

A kézirat jelenlegi őrzési helyére kerülésének problémájára további kutatások adhatnak választ. A kódex elsőként azonosíthatóan 1770 táján bukkan fel a könyvtár egyik korabeli könyvjegyzékében, sajnálatos módon bármely korábbi tulajdonos, őrzőhely feltüntetése nélkül. Magában a kötetben – noha mind a *Vocabularius*-részben, mind a formulariumban számos marginális megjegyzést őriztek meg – sem *possessor* bejegyzés, sem régi jelzet vagy bárhol olyan bejegyzés nem található, mely korábbi tulajdonosaira, őrzési helyére, használatára, esetleg későbbi sorsára utalhatna. Keletkezése idejéről papírlapjai vízjeleit azonosítva nyerünk némi támpontot, összefoglalóan annyit állapíthatunk meg, hogy a kódex mindkét része a XV. század közepe előtt gyártott papírra íródott, azaz a formula rész Fernando de Palacios tevékenysége során készülhetett.¹⁰ Bár elképzelhető, hogy a kódex elejére illesztett formularium-tartalomjegyzék lapjai a XIX. századi átkötésekor tévesen kerültek a *Vocabularius juris* elé, a püspöki eskü bejegyzése alapján mégis az látszik valószínűbbnek, hogy a formuláskönyvet régóta együtt használták a *Vocabularius jurisszal*.

Rátérve a minket érintő szöveg tartalmi ismertetésére, a kézirat jelen formájában összesen mintegy 300 önálló dokumentumot, nagyrészt közjegyzői záradékával együtt lejegyzett hosszabb dokumentumot, valamint rövidebb, tematikusan egybeszerkesztett *arengát* tartalmaz, néhány kivétellel keltezés nélkül. Az első két okirat datált, 1414-ből, Zsófia cseh királyné huszita eretneksége vizsgálata kapcsán keletkezett okirat. Gárdonyi Albert lemásolta ezek szövegét is. Több cseh vonatkozású dokumentumot nem is találunk a kódexben. 1930-ban pedig Agustin Alois Neumann ki is adta őket a morvaországi huszitizmus történetéhez készített forrásmunkájában.¹¹ A veszprémi *Monumenta* után ez volt az első – és máig utolsó – forrásközlés a kéziratból, mert a huszitizmus és a konstanzi zsinat nemzetközi tudományos kutatásának forráskiadványai nem használták, ismertették. Láthatóan Gárdonyi Albert után ezidáig nem tanulmányozta senki behatóan a kódexet és a szakirodalom nem regisztrálta annak magyar vonatkozású részeit. A két közölt cseh vonatkozású irat, valamint a benne szereplő tekintélyes számú

¹⁰ Köszönöm a könyvtár kéziratára munkatársainak, hogy kódexünk lapjai vízjeleiről készült kutatási anyagát felhasználhattam!

¹¹ Neumann, Agustin Alois (1930), *Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*. Olomouc, Matice Cyrilometodějská. (Studie a texty k náboženským dějinám českým; sv. 6.)

német egyházmegyékre vonatkozó szentszéki dokumentum miatt mindössze két tételből álló modern szakirodalma német eredetű és cseh huszita vonatkozású formuláskönyvnek tartja kéziratunkat.¹²

Átolvasva a teljes formulariumot, összeállításáról azt mondhatjuk, szemben a Gárdonyi Albert által ihletett ismertetésekkel, hogy az egész kötet nem köthető egyetlen személyhez, hanem egy a Szentszék által küldött követ sajátos bíraskodási tevékenységéhez készült formularium. A nunciusok a számukra megjelölt egyházmegyékben végzett szentszéki bíraskodásának, szerzetesrendi igazgatást és vizitációt érintő tevékenységének iratmintáit szerkesztette egybe egy közel egykorú összeállító, amennyiben figyelembe vesszük a kezünkbe vett kötet keletkezésének korát a benne szereplő kúriai tisztviselők működési idejéhez képest. A legtöbb személyhez köthető dokumentum egy bizonyos *Robertus de Stracconis*, pápai káplán, mindkét jog doktor, auditor, a kölni és (a ma Belgiumban található) liège-i egyházmegyékbe küldött nuncius bíraskodásának dokumentuma.

Rátérve a magyar vonatkozású részekre, látható, hogy azok a kézirat tematikusan elrendezett dokumentumai között szétszórtan kerültek elhelyezésre. Területi eloszlását nézve a legtöbb irat az esztergomi egyházmegyét és egyházi bíraskodását érinti, de a közölt veszprémiek és a fent idézett győri mellett egri, csanádi, erdélyi, váradi, pécsi, zágrábi és egy váci egyházmegyét érintő dokumentum is fölbukkan, nem beszélve több a ferences és ciszterci rendet érintő dokumentumról. Sajátos módon nem jelennek meg a vatikáni forrásokban reprezentatívan szereplő dalmát-horvát egyházmegyék nem beszélve a peremvidékről, missziós területekről.

Kétségtelen, hogy a formulariumban mintegy félszáz irat Fernando de Palacios lugói püspök, 1419 és 1424 között Magyar- és Csehország területére akkreditált szentszéki követ személyéhez köthető. Palaciosról ez idáig nem készült részletes életrajz, így csak néhány adatot közölhetünk róla. A spanyol kutatás nem tudta feltárni születése helyét és idejét, még lugói püspöksége kezdetét is tévesen tartották számon sokáig. Egyetemi tanulmányokat végzett – egy későbbi, püspökként tett látogatása eseményeiből következtetve – Bolognában, ahol mindkét jogból doktorátust szerzett. Részt vett a konstanzi zsinaton, majd a Római Kúria szolgálatába lépve V. Márton pápa 1417. december 3-án a *Signatura apostolica* referendariusává nevezi ki.¹³

¹² Markowski, Mieczysław (1987), Krakowskie pismiennictwo retoryczne w swietle pietnastowiecznych zródel, in *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 37 (1987). 1–2; 5–71; 29–30; Polak, Emil J. (1993), *Medieval and renaissance letter treatises and form-letters. A Census of manuscripts found in Eastern Europe and int he former U. S. S. R.* Leiden–New York–Köln, Brill. (Davis Medieval Texts and Studies, 8.) 204.

¹³ Katterbach, Bruno (1931), *Referendarii utriusque signaturae a Martino V ad Clementem IX et praelati signaturae supplicationum a Martino V ad Leonem XIII.* Citta del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana. (Studi e Testi, 55.) 10. Nr. 43.

Hazájában is javadalommal és egyházi címmel rendelkezett ekkorra, segoviai dékán volt, ezen egyházi tisztségéről emelte a lugói püspöki székbe a pápa 1418. november 28-án, melyet haláláig, 1435-ig töltötte be.¹⁴ A spanyol kutatás eddig nem regisztrálta, hogy megválasztása után több évre elhagyta volna egyházmegyéjét, hiszen dokumentumok maradtak fenn arra, hogy kormányozta püspökségét, okiratokat adott ki, tehát lehetséges, hogy amellet, hogy vikáriusa útján irányította püspökségét, bizonyos időszakokra hazatérhetett Magyarországból és követsége más helyszíneiről a Santiago de Compostellához közeli székhelyére, Lugóba. Ismert, hogy püspöksége alatt később is ellátott a Szentszék által rábízott feladatokat, főleg diplomáciaiakat. 1433-ban nyert IV. Jenő pápától szabad végrendelezési jogot, 1434-ben halála előtt néhány hónappal készítette el ránk maradt végrendeletét, amelyben tekintélyes vagyonából számtalan adományt tett egyházi intézmények, kolostorok, ispotályok javára.¹⁵

Palacios magyarországi és nemzetközi diplomáciai tevékenységéhez Fraknói Vilmos áttekintése óta – hála a Zsigmondkori oklevéltár vonatkozó kötetek megjelenésének – még több adattal rendelkezünk.¹⁶ Például egy oklevélből tudjuk azt, hogy Zsigmond királlyal nemcsak kibékült kezdeti konfliktusuk után, (az uralkodó visszahívását kérte a pápától, mert úgy érezte, a német lovagrend felé elfogult), de 1424 nyarán egy skandináv északi sziget hovatartozása kapcsán kirobbant nemzetközi jogi konfliktusban döntőbíróként felkért császár a spanyol püspök nunciust – más magyarországi egyháziakkal és tudós doktorokkal együtt – bírótársul fogadta. A formularium számos adalékkal szolgál Palacios magyarországi tevékenysége részleteire. Például, hogy személyes útjai mellett sokat tartózkodott budai rezidenciáján, ide távoli vidékekről is megidézett feleket. Néhány nem magyarországi vonatkozású dokumentumot is Budán keltezett, illetve kelteztek. Például Budán kibocsátott 'monitoria'-jával János tarantói érsek elrendelte, hogy Testor Jakab klerikus, az apostoli kamara tisztviselője hagyatékát Sebestyén pápai ügyhallgató kezéhez adják ki. Emellet egy iratmintából megtudjuk, hogy Palaciosnak Pozsonyban is volt időről-időre igénybe vett rezidenciája.

Fernando de Palacios mellett a magyar vonatkozású dokumentumok kibocsátói között többször szerepel Kanizsai János és Pálóczi György esztergomi érsek, a dokumentumokban pedig megneveznek több püspököt, apát, prépostot, még több plébánost és néhány világi személyt is.

¹⁴ Eubel, Conrad (1913), *Hierarchia catholica medii aevi, sive Summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ... e documentis tabularii praesertim vaticani collecta, digesta, edita per Eubel, Conradum*. Vol. I. Ab 1198 usque ad an 1431. Münster. 314.

¹⁵ García Conde, Antonio (1990), Don Fernando de Palacios. *Episcopologio Lucense X* (1990) 306–315.; 307–308.

¹⁶ *Zsigmondkori oklevéltár*. Mályusz elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván –C. Tóth Norbert et Al. VII (1419–1420) – XII (1425). Budapest, MNL–OL, 2001–2013.

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy formuláskönyvünkkel a magyarországi szentszéki bíráskodás egy olyan forrással gazdagodhat, amely ugyan nem köthető kizárólag egy személy működéséhez, de mint egy hivatal több képviselőjének egy adott korra vonatkozó formuláskönyve lehetőséget ad arra, hogy a sajátos magyarországi egyházi bíráskodás jogeseteit összevethessük a kötetben megjelenő nyugat- és közép-európai területekéivel. Feldolgozása magyar vonatkozásban fontos kiegészítése a Zsigmond kor feldolgozott forrásanyagának és viszonylag könnyen elvégezhető. Összetettebb feladat a Fernando de Palacios személyére vonatkozó külföldi források felkutatása, különösen a lugói egyházmegye gyűjteményeiben valamint Madridban a Nemzeti Történelmi Levéltárban, ahová a püspökség levéltárának bizonyos részeit átvitték. A kötet teljes feldolgozása, publikálása azonban mindenképp további nemzetközi kutatásokat igényel, nevezetesen a vonatkozó német területek egyházi bíráskodása fennmaradt emlékekkel való összevetést, valamint más hasonló szentszéki formulariumok felkutatását tekintve. Ez a feladat inkább külföldi kutató, esetleg nemzetközi kutatócsoport számára megvalósítható, mindazonáltal a spanyolországi gyűjteményekben föllelhető Palaciosra vonatkozó dokumentumok feltárását megkezdtük.¹⁷

¹⁷ A Madridi Történelmi Levéltár (Archivo Histórico Nacional, Madrid) és a Lugói Püspökség Archívumai (Archivo Diocesano, Archivo Caterralicio de Lugo) vonatkozó dokumentumai és szakirodalma feltárásához hálásan köszönöm Marti Tibor tudományos munkatárs (MTA–BTK Történelmi Intézet) barátom segítségét!